

הערות בעניני חמץ ומצה - שיעור 383

I. כללי הענין ושמרתם את המצות (שמות י"ג - י"ז)

(א) ב' עניני שימור למצות מצוה - להרא"ש (פסחים מ.) מרב האי שימור מחימוץ ולהשאילתות ותשובת הרשב"א (ב - כ"ז) צריך כוונה לשם מצת מצוה ג"כ ועיין בטור (ת"ס - ה) והמ"ב (תנ"ג - סק"ח) הכריע כהשאילתות והרשב"א דבעי לשמה

(ב) דעת הרי"ף והרמב"ם דצריך שימור משעת קצירה ודעת הרא"ש והשאילתות דצריך שימור משעת טחינה ודעת הגאון דבשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק משעת לישה (טור ושו"ע תנ"ג - ד) דטוב לשמרן משעת קצירה נוקשה וקשה לשומרן מפני שממהרין להחמיץ יותר מבמים לבד

(ג) להרי"ף אין מחמיצין כלל בלא מים אבל יכול לשמרו מחימוץ אפילו במים

(ד) ולהרמב"ם (ו - ה) דמי פירות בלא מים אין מחמיצין אבל יוצאה ידי חובתו בפסח ואינו מצה עשירה עיין בעה"ש (תס"ז - ז)

למעשה) עיין ברמ"א (תס"ז - ז) שמתיר מי פירות רק לחולה או זקן הצריך לזה ובמ"ב (תס"ז - סק"ח) "וכפי המנהג אפילו כבר לשה ואפאה מיד אין לאוכלה בפסח אלא ישהנו עד לאחר הפסח ולהרמב"ם יש איסור לאכול מצה כזו ביום י"ד ועיין באג"מ (ב - ק"ה) שמתיר משום ספק ספיקא דאפשר דההלכה אינו כהרמב"ם ואפילו הלכתא כהרמב"ם אפשר דסמכינן על הרי"ף דיכול לשמרו מחימוץ

II. אכילת מצה שנילושה במי פירות שיש בו קצת מים קודם הלישה אם בטל המים

(א) עיין בשו"ע (תס"ז - ג) דמותר לכתחלה ליתן מים בשעת הכציר הואיל דכבר נתבטלו המים בשעת הכציר קודם שלשו העיסה אבל קשיא מסעיף ו' דחטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהם מים

(ב) עיין במשנה ברורה (סעיף י') דרוב האחרונים הסכימו דבעלמא לא מהני ביטול במים שנתערבו מקודם וצריך להחמיר לכתחלה ולשון המחבר שנתבטלו המים ביין אינו מדוקדק וההיתר ביין משום שהמים והיין נתהפך ליין ואם נתערב המים ביין אחר התסיסה בודאי אין עוד לאותו יין דין מי פירות ואסור במשהו

(ג) עיין בבה"ל (ד"ה סוליל) שיש כמה אחרונים שסוברים דאפילו ביין גמור נמי מיעוט המים מתבטלים במי פירות ודוקא בשעת לישת העיסה אם עירוב מים לא נתבטל ומתריך הסתירה בין סעיף ג' וסעיף ו' דהמים שנתערב קודם לישה מותר (סעיף ג) ובשעת לישה אסור (סעיף ו') וכתב הבה"ל דאפשר לסמוך על המתירים משום דאפילו אם לא נתבטל המים ויש חשש חימוץ מכל מקום להרי"ף מותר לערב אפילו הרבה מים עם יין וללוש לכתחלה רק שצריך לשמור מחימוץ כשאר עיסה שנילושה במים

(ד) ועיין בערוך השלחן (תס"ז - י"ג) "ולענ"ד נראה פשוט דבסעיף ג' המים היו בשעת הכציר קודם פסח וכבר נתבטל משא"כ בסעיף ו' הוי בפסח" ועיין בערה"ש (תמ"ז - ט"ז) דהאוסרים אמרו עוד טעם דרק איסור בהיתר נתבטל ולא היתר בהיתר כמו מים ביין ועוד דאפילו באלף לא בטיל דהוי דבר שיש בו מתירים והשדי חמד (מערכת קו"מ י"ג - י) והשו"ת אבני נזר (תקל"ז) הכריעו לאיסור

למעשה) יש לאסור הלישה אפילו אם נתערב רק מעט מים במי פירות ואפילו אם יש ס' נגדם ורק בהפסד מרובה או בשעת הדחק יש להקל

III. ולענין הברכה על מצה עשירה - פת הבאה בכיסנין

(א) דעת הלבוש דיטול ידיו אבל לא יברך על נטילת ידים אבל בשער הציון (ק"ח - ז) כתב דזה דעת יחיד וצריך לברך וכן המנהג אין אומרים ספק ברכות להקל

(ב) המשנה ברורה (קס"ח - סק"ז) הביא דשיעור סעודה לענין קביעות סעודה הוא ג' או ד' ביצים והגר"א חולק וצריך כשיעור סעודה קבועה (שבערך אחת ועשרים ביצים) ואם אין שם שיעור זה מברך בורא מיני מזונות והאג"מ (ג - ל"ז) השיעור כשיעור הפת כשאוכלין עם בשר ודברים אחרים וזה שיעור קטן

(ג) דעת הגר"ז דצריך ד' ביצים לבד ממה שאכל מדברים אחרים וכן כתב הברכי יוסף (קס"ח - ו) והערה"ש (י"ז) וכף החיים אבל המג"א (קס"ח - י"ג) סבר דהמאכלים אחרים מצטרפים לשיעור וכן כתב האג"מ (ה - ק"ה)

עיין בערה"ש (קס"ח - י"ח) לענין פת הבאה בכיסנין על החתונות ועיין בשש"כ (ז - דף קע"ז) לקידוש בבית הכנסת אחרי התפלה ואוכלים מיני מזונות וקוגל ושאר דברים ולענין "מזונות Bread"

(ד) אם שבת קובעת לאכילת עראי של פת הבאה בכיסנין לברך המוציא וברכת המזון עיין שו"ת יחזה דעת (ה - דף רפ"ה)

(ה) אם שבת זו קובעת שאי אפשר בענין אחר לסעודת שלישית יש מחלוקת דלהרדב"ז (ה - תפ"ט) קובעת אבל הברכי יוסף אין סעודת ג' קובעת דיכול לקיימה בבשר ודגים או פירות

(ו) ועיין באג"מ (ה - ק"ה) דהמחלוקת אם שבת קובעת רק כשאוכל שלא לסעודות המחוייבות אבל לסעודות המחוייבות לכו"ע הוא קביעות סעודה ורב משה לא אכל סעודה שלישית בשבת זו כהגר"א והשל"ה והמג"א והערה"ש שסעודה זו צריך פת אחר מנחה גדולה ולכן נדחה בשבת זו וקיימו בדברי תורה וזמירות

(למעשה) כלל גדול בידינו דספק ברכות להקל ועוד יש כלל גדול דחכם עיניו בראשו ולכן טוב יותר לגדולים לאכול חמץ ולקטנים אפשר יותר טוב במצה עשירה ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ובלבד שיכוון לבו לשם שמים

IV. הערות

(א) עשיית עירוב חצירות אם יעשה העירוב מחמץ אין העירוב ראוי לאכילה לכל השבת ומאידך גם אם יעשהו ממצה אין המצה ראויה לאכילה דאסור לאכול מצה בערב פסח ועיין בשערים מצויינים בהלכה (ז"ז - ח) דכיון דהמצה חזי לקטן מהני ועוד דמביה"ש עד עמוד השחר מותר גם לגדול לאכלו ומה"ט אפילו נתקלקל לגמרי אחר שנכנס השבת ג"כ מותר וע"ש ולכן מטעם זה יכול ג"כ לערב בחמץ ולאכלו קודם זמן איסורו

(ב) אמנם עיין בפמ"ג (ה"ח תמ"ד - סק"ה) דמצה שמורה אסורה בטלטול משום מוקצה ומיירי שהמצה נחוצה לו לצאת בה ולכן הוא יקפיד שיתן ממנה לקטנים דאם לאו אינה מוקצה וכ"כ הכף החיים (ש"ח - מ"ז) דאם יש לו הרבה ממה שצריך לסדר הלילה ואינו חס עליהם מליתן מהם לתינוק לא הוי מוקצה וכ"כ השו"ת יחזה דעת (ה - ל"ז דף רפ"ז) ולכן מותר לצרף מצה שמורה ללחם משנה (שערים מצויינים בהלכה קט"ו - סק"ו) אמנם מצות מצוה שנאפו בער"פ לאחר חצות מסתבר דהוי מוקצה

(ג) הכנת שלחן הסדר בשבת לצורך ליל הסדר צריך להכינו מע"ש ואם א"א יש מקילים ע"י נכרי (דעת תורה תמ"ז - ה) ואם א"א ע"י נכרי יש מקילים ע"י ישראל משום דאינו נחשב זלזול שבת (פסקי תשובות י"ז) ויש מתירים להחליף את בגדי שבת בכגדי יו"ט שיהנה מהם גם בשבת (ט"ט) ואם שכח לצלות הזרוע בע"ש יצלה במוצ"ש ויאכל אותו ליום א' של פסח וכן החרוסת אם שכח מתירים בשינוי